

UKRAINIAN
BOOKSHELVES WORLDWIDE

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

Ukrainian Bookshelves Worldwide

Аналітичний звіт

Зміст

1. Про проєкт і завдання дослідження

- 1.1 Про проєкт
- 1.2 Про дослідження
- 1.3 Технічні зауваги

2. Де і як створюються українські книжкові полиці

- 2.1 Генеральна сукупність. Географія опитаних ініціатив
- 2.2 При яких закладах існують та як довго
- 2.3 Як і навіщо створюються полиці

3. Зміст полиць і джерела надходження літератури

- 3.1 Кількість книжок на українських книжкових полицях
- 3.2 Типи літератури на полицях. Каталогізація
- 3.3 Джерела надходження літератури
- 3.4 Основні перешкоди в отриманні української книги

4. Фінансування і ресурсні спроможності

- 4.1 Джерела фінансування
- 4.2 Можливість самостійно закуповувати українські книжки для полиці
- 4.3 Планування бюджету для поповнення книжкового асортименту полиці

5. Робота з аудиторіями

- 5.1 Аудиторії, для яких працюють опитані ініціативи
- 5.2 Інформування аудиторії про наявність українських книжок
- 5.3 Заходи для українських біжен_ок і переміщених осіб
- 5.4 Кого з українських автор_ок хотіли б запросити ініціативи

6. Виклики і потреби

- 6.1 Виклики, з якими стикаються ініціатори українських книжкових полиць
- 6.2 Найбільші потреби ініціатив
- 6.3 Інформація про українські книжки й український книжковий ринок, якої бракує ініціативам

7. Висновки

1. Про проєкт і завдання дослідження

1.1 Про проєкт

Проєкт **Ukrainian Bookshelves Worldwide**, що реалізується громадськими організаціями «Читомо» та «Український літературний центр», спрямований на висвітлення та аналіз ініціатив, які працюють над поширенням української книги для українських біжен_ок за кордоном в умовах війни.

Перебуваючи в крихкому та загрозливому стані, українська книговидавнича сфера залишається мужньою, видавництва, незалежні ініціативні групи та бібліотекарі організують книжкові полиці за кордоном, щоб допомогти українським дітям-біженцям та їхнім батькам відчутти зв'язок із втраченими домівками та далекою батьківщиною.

Мета проєкту **Ukrainian Bookshelves Worldwide** — підсвітити зусилля організаторів таких ініціатив, дізнатися про їхню роботу і виклики, з якими вони стикаються, та зробити їхній досвід корисним для тих, хто збирається створити **українську книжкову полицю** у своєму місті, організації, закладі або ж покращити роботу вже наявної, хоче допомогти українським книжкам бути доступнішими за кордоном.

Українська книжкова полиця, у нашому розумінні, це цілеспрямовано зібрані, представлені та надані у публічний доступ книжки українською мовою для безкоштовного користування.

У межах проєкту **Ukrainian Bookshelves Worldwide** проведено опитування організацій, установ і культурних закладів, що заснували українські книжкові полиці у своїх країнах, створено Базу таких ініціатив, а також підготовлений Порадник, що містить рекомендації з питань формування команди, пошуку фінансування, роботи з аудиторіями, програмного наповнення й організації роботи українських книжкових полиць для тих, хто збирається реалізувати таку ініціативу у своєму місті або покращити роботу наявної.

Партнерами проєкту стали Український інститут книги, Українська бібліотечна асоціація, Німецька бібліотечна асоціація, Goethe-Institut в Україні, Міністерство закордонних справ України. Проєкт реалізовано за підтримки Стабілізаційного фонду культури та освіти Федерального міністерства закордонних справ Німеччини та Goethe-Institut.

1.2 Про дослідження — завдання, методи збору інформації, застереження щодо репрезентативності

Цей звіт є узагальненням знахідок вивчення ініціатив, які працюють над поширенням української книги для українських біжен_ок за кордоном, і кабінетного дослідження, що були проведені у межах проєкту **Ukrainian Bookshelves Worldwide** протягом жовтня 2022 – січня 2023 років.

Об'єктом дослідження стали організації та заклади, що створюють українські книжкові полиці у своїх містах. У фокусі уваги опинились зміст їхніх полиць та джерела отримання літератури, фінансові спроможності, особливості роботи зі своєю аудиторією, основні перешкоди в діяльності і потреби таких ініціатив.

Предметом дослідження є основні виклики і фактори, що ускладнюють діяльність українських книжкових полиць у світі.

Завдання дослідження:

1. Описати ініціативи, які ми вивчаємо — як створюються та при яких закладах існують українські книжкові полиці, якими є географія, кількість і жанри літератури на полицях тощо.
2. Описати джерела надходження літератури й основні перешкоди в отриманні української книги.
3. Вивчити джерела фінансування, практики планування бюджету і спроможність таких ініціатив самостійно закуповувати українські книжки для полиці.
4. Вивчити, з якою аудиторією працюють українські книжкові полиці закордоном, як вони інформують україн_ок про своє існування і яким є програмне наповнення при таких ініціативах (які заходи організують).
5. Виявити, з якими викликами українські книжкові полиці стикаються під час запуску і реалізації ініціативи, та якими є їхні найбільші потреби.

Ключовим методом дослідження стало опитування шляхом самозаповнення респондент_ками Google-форми. Вибірка формувалася шляхом самовідбору та не є репрезентативною щодо загальної сукупності (усіх ініціатив українських книжкових полиць, що існують закордоном). Опитувальник поширювався із залученням допомоги партнерських інституцій через розсилку електронною поштою на офіційні електронні скриньки відповідних установ, закладів, та організацій, через фахові спільноти й сторінки у соціальних мережах двома хвилями. Його можна було заповнити у період між 21 листопада та 31 грудня 2022 року.

Дослідження не претендує на точну оцінку статусу кво й вичерпність виявленої проблематики і викликів, що постають перед такими ініціативами. Методи збору

інформації можуть мати наслідком викривлення результатів. Досвід ініціатив, які не мали комунікації з українськими державними інституціями, що виступили партнерами дослідження, та які не є активними користувачами соціальних мереж, де поширювався Питальник, ймовірно, недопредставлений.

1.3 Технічні зауваги

- Наведені у текст цитати є прямою мовою респондент_ок. Для зручності сприйняття та лаконічності з деяких цитат випущені окремі формулювання, притаманні усному мовленню, а деякі наведені з пропусками фраз чи речень. Пропуски не спотворюють зміст сказаного та не виривають наведені цитати з контексту. У випадках, якщо в цитаті необхідно пояснити, що ма_ла на увазі інформант_ка, пояснення наводиться в круглих дужках і супроводжується ініціалами автор_ки звіту.
- Для збереження конфіденційності інформант_ок у звіті не згадуються їхні імена, назви організацій, установ, закладів. У випадку, якщо такі згадки є в цитатах, імена та назви замінені буквами «Х», «У».
- На позначення генеративу (спільної для чоловічого та жіночого роду форми слів) в документі використовується нижнє підкреслення («гендер геп»), що покликане робити мову більш інклюзивною та позначає множинність можливих гендерних ідентичностей. Підкреслення ставиться після частини основи слова, спільної для фемінітива й маскулінітива.

2. Де і як створюються українські книжкові полиці

2.1 Генеральна сукупність. Географія опитаних ініціатив

Наразі ми не маємо надійних даних щодо того, скільки українських книжкових полиць існує, і створені після 24 лютого 2022 року за кордоном. Оцінку генеральної сукупності ускладнює й стихійний, часто низовий характер їхнього створення (приватні, волонтерські ініціативи) та короткотривалість існування (наприклад, при гуртожитках тимчасового перебування для вимушено переміщених осіб). Частина полиць також або існувала, або була створена на базі державних, міських чи комунальних установ, закладів та інституцій: при консульствах та посольствах України в різних країнах, при освітніх й медичних закладах, закладах культури та бібліотеках. Посутня частка є ініціативою закордонних україн_ок та українських громад, що мають низку розвинених мереж, організацій, спілок, фондів та громадських об'єднань: політичних, культурно-освітніх, професійних, жіночих, молодіжних тощо. Полиці також виникають і створюються у місцях частого перебування україн_ок: в кафе,

кав'ярнях, при інформаційних центрах, тимчасових місцях поселення для біжен_ок і переміщених людей, при місцях проведення мовних курсів та інтеграційних програм, а також при приватних підприємствах і на різноманітних громадсько-культурних локаціях.

За даними УВКБ ООН, після 24 лютого 2022 року з України виїхало 17,6 мільйона людей, і 9,5 млн в'їхали в Україну. Станом на 17 січня 2023 року понад 7,9 млн переміщених людей нині перебувають в Європі й 4,9 млн біжен_ок з України зареєструвалися у Європі для отримання тимчасового захисту або подібного статусу. Серед країн Європи, в яких найчастіше реєструються, — Польща (1,5 млн), Німеччина (1,02 тис.), Чехія (480 тис.), Італія (167 тис.), Іспанія (161 тис.), Велика Британія (155 тис.) та Болгарія (150 тис.). Українські книжкові полиці можуть бути створені у будь-якому осередку більш-менш тривалого і скупченого перебування чи проживання цих людей.

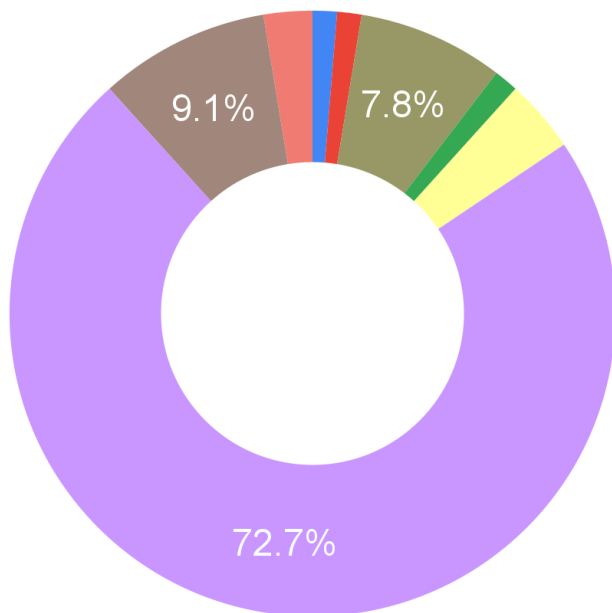
В описі основних характеристик, потреб і викликів, які виникають перед ініціативами зі створення української книжкової полиці, ми будемо спиратися на дані опитування, проведеного в межах нашого дослідження, однак важливо ще раз наголосити, що його результати не є соціологічно репрезентативними, тож їх слід сприймати із застереженнями, викладеними в попередньому розділі.

В опитуванні, проведеному в межах проєкту **Ukrainian Bookshelves Worldwide** протягом жовтня 2022 – січня 2023 року, взяли участь **77 респондент_ок** з 69 населених пунктів **22 країн світу** (Австрія, Бельгія, Греція, Іспанія, Італія, Канада, Латвія, Литва, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Польща, Південна Корея, Португалія, Республіка Кіпр, Румунія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія).

Найбільше скупчення опитаних ініціатив базується у містах Нідерландів (18,3 %), Німеччини (16,5 %), Литви (10,1 %), Латвії (7,3 %) і Чехії (7,3 %). По три з опитаних полиць розташовані у Ризі (Латвія) і Постдамі (Німеччина). По дві — в містах Берлін, Гамбург, Мюнхен (Німеччина), Прага (Чехія), Амстердам, Хуфдорп (Нідерланди) і Будапешт (Угорщина).

2.2 При яких закладах існують та як довго

Переважна більшість опитаних українських книжкових полиць (70 %) існують при **бібліотеках**. Понад 9 % розташовані при громадських, благодійних організаціях, фондах, спілках. 7,8 % — при освітніх закладах і просторах. Близько 4 % полиць створені при інформаційних просторах, центрах для біжен_ок та переміщених людей. Інші 6,5 % розподілені між посольствами, видавничими будинками, книгарнями і закладами культури.

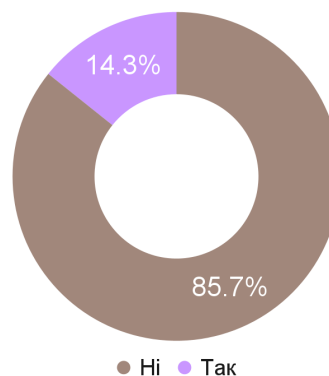

Питання: "Зазначте, будь ласка, при якому закладі існує ваша українська книжкова полиця"

- Бібліотека (72,7 %)
- Громадська, благодійна організація (9,1 %)
- Освітній заклад, простір (7,8 %)
- Інформаційний центр для біжен_ок (3,9 %)
- Видавничий дім
- Посольство, оф. представництво України
- Заклад культури, мистецький простір
- Книгарня, коворкінг

Близько **85 %** з опитаних українських книжкових полиць були створені **після 24 лютого 2022 року**. Понад 14,3 % існували до повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Приблизно однакова кількість українських книжкових полиць, що існували до 24 лютого 2022 року, були створені при бібліотеках (36 %) та при громадських, благодійних організаціях, фондах, спілках (36 %). Ще 18 % були засновані при освітніх закладах і просторах.

Питання: "Чи існувала ця українська книжкова полиця до 24 лютого 2022 року?"

2.3 Як і навіщо створюються полиці

Ми опитали респондент_ок, як була створена їхня українська книжкова полиця. Найбільша частка опитаних (**32%**) засновані за ініціативи, допомоги або ж за дорученням від **посольств України** в країнах їхнього розташування:

"... з початком роботи новопризначеного Посла України в Кореї Дмитра Пономаренка було домовлено з МЗС України про отримання переліку книг на безкоштовній основі та опрацьовано їхнє доставлення до Кореї. Після отримання частини книг, було організовано відкриття полицки. Нещодавно отримали додаткову партію книг. Після узгодження з

бібліотекою їх буде передано до Сеульської бібліотеки. Також опрацьовується питання про відкриття полиці в Національній бібліотеці Кореї" (Південна Корея-С-01)

"Українські книги розташовані в бібліотеці для потреб українських біженців. Ми отримали книги в подарунок від Українського посольства" (Чехія-Л-08)

"за співпраці з Послом України в Австрії" (Австрія-Г-01)

"... за ініціативи посольства та фінансової підтримки спонсорів для транспортування до Кіпру книг, що були отримані безкоштовно в рамках проєкту "Українським дітям — українську книгу!" (Кіпр-Н-01)

"Ініціатива прийшла з посольства України в Нідерландах." (Нідерланди-Г-01)

Близько чверті (25 %) українських книжкових полиць були створені за ініціативи організацій, інформаційних та громадських центрів, видавничих будинків та освітніх закладів у відповідь на запити і потреби українських біжен_ок:

"Був липень, уже пару місяців працював наш Інфоцентр та центр гуманітарної допомоги "Опора" поруч, функціонували суботні українські школи. Ми тривалий час чекали, доки грецька громадська організація, із якою ми співпрацюємо, закупить нам книжки, але все відтягувалося через бюрократію. А батьки й діти просили українських книжок, їх важко було привезти з України. Тож виникла ідея нарешті зібрати книжки власноруч" (Греція-А-01)

"Ми відстежували потреби біженців і помітили, що вони незалежно створювали книжкові клуби та буккросинги. Також до нашого центру часто зверталися за інформацією про те, де взяти українські книги" (Іспанія-Б-01)

"Андре Стоерр, співвласник видавництва Friedrich Mauke з Єни, розпочав ініціативу щодо підтримки українських видавців у березні 2022 року. За допомоги KIBADU українські дитячі книжки купуються у видавців в Україні за повною роздрібною ціною. Потім книги постачаються до публічних бібліотек у Німеччині. Поки що до Німеччини доставили понад 3000 книг. Зважаючи на це, ми допомагаємо налаштувати українські книжкові полиці. Крім того, 2400 книг надрукували за власні кошти в межах ініціативи "Книжки без кордонів"" (Німеччина-Є-01)

"Коли "Українську суботню школу" почали відвідувати багато біженців Ukrainian Association Unity вирішила організувати книжкову полицю, що почала працювати як бібліотека з деякою кількістю українських книг, зібраних від членів організації. Real School of Budapest люб'язно запропонували місце для неї всередині своєї школи. Ця аматорська бібліотека постійно зростає щодня!" (Угорщина-Б-02)

"Коли почалася військова агресія Росії в Україні, ми думали, як допомогти українським людям шукати українські книжки. Спершу придбали книги для дітей. Пізніше ми купили літературу інших жанрів, оскільки все більше сімей приходять до нашої бібліотеки, шукаючи українські книжки" (Литва-М-01)

"Через кількість українців, які приїжджають до нашого міста, шукаючи притулку від війни" (Канада-О-01)

Понад **17 %** ініціатив, що заповнили наш питальник, є українськими книжковими полицями, які були створені за **приватної ініціативи**.

"Це моя особиста ініціатива для людей з України, які тимчасово живуть у Бельгії. Здатність читати рідною мовою. Важлива ініціатива допомогти дітям не забувати рідну мову" (Бельгія-Ба-01)

"Ми провели подію для обміну книжками між собою, між друзями. Але з часом інші люди приєдналися до нас, адже в українських книгах є великий дефіцит. Пізніше ми створили "бібліотеку на колесах", тобто ми влаштуємо і приносимо книги один одному" (Угорщина-Б-01)

"З 24 лютого двоє вже колишніх працівниць Українського Вільного Університету (Ольга Галицька, маркетологиня та Надія Хоманчук, працівниця бібліотеки) вирішили заснувати бібліотеку для дітей, де вони можуть брати книжки українською мовою. Пізніше ми додали художню літературу для дорослих" (Німеччина-М-01)

"18 лютого я переїхала з донькою в Лісабон, нам дуже допомогли тут: надали житло, одяг і в принципі, все необхідне. Єдине, чого нам дуже не вистачало, наших книжок. І це те, що тут не знайти і не купити ні за які гроші світу. Тому ми попросили наших друзів зібрати нашу домашню бібліотеку і прислати нам книжки. Так до нас приїхало 120 кілограмів літератури рідною мовою: дитячої та дорослої. Потім нам також допоміг син письменниці Анастасії Волховської, яка живе в Лісабоні. Він продав свої книжки і на виручені кошти купив книги українською і передав в нашу бібліотеку. Також Саша Бойченко привезла нам книги

від видавництва "Чорні вівці". Зараз всі вони є в дитячому центрі для тимчасових переселенців, їх можуть брати читати всі охочі" (Португалія-Л-01)

"...я знайшла тимчасовий притулок в Екс-ан-Провансі зі своєю 6-річною донькою. Сюди ми втекли від війни, і я ініціювала волонтерський проєкт за підтримки місцевої української асоціації "We are Ukraine". Катерина Шипко особливо допомагала у спілкуванні з місцевою бібліотекою Les Mejanes та в організації подій. Насправді ця асоціація придбала більшість українських книг. Крім того, я попросила людей у соціальних мережах робити пожертви, і листувалась з Видавництвом Старого Лева, "Наша ідея" та представником Українського інституту книги Юрієм Марченком. В результаті наших спільних зусиль ми поповнили фонд бібліотеки щонайменше на 150 книг українською мовою. Зараз я влаштовую регулярні читання та мистецькі події для українських і французьких дітей" (Франція-Е-01)

Близько **20 %** ініціатив, — переважно це **бібліотеки**, — після початку повномасштабного вторгнення і у відповідь на високий попит посилили фокус на українській літературі у своїх фондах і колекціях.

"Через зростання української громади в місті Клайпеда, адміністрація бібліотеки вжила заходів для того, щоб у відділах були полиці українських книг" (Литва-Кл-01)

"Ми почали купувати українські книжки перед війною, щоб відповідати на потреби й очікування наших українських читачів, які прибули до нас як економічна еміграція. Після початку війни кількість читачів значно зросла, і нам було очевидно, що ми повинні спробувати отримати більше книг українською мовою" (Польща-Вр-01)

"Бібліотека почала думати про підтримку України та українських біженців відразу після початку російського вторгнення в Україну 24 лютого. Інформація про послуги, які ми можемо запропонувати біженцям, була швидко зібрана, у Довідковому інформаційному центрі створили широку колекцію з книжками українською. Частково ця колекція доповнюється книжками, отриманими за підтримки ініціативи *Ukrainian Bookshelf*, якою опікується перша леді України" (Латвія-Р-03)

"Одразу після 24 лютого 2022 року на українські книжки був високий попит. На початку в основному волонтери, що працюють з українськими біженцями, просили книги українською мовою, а за кілька тижнів все більше і більше біженців відвідували бібліотеку, шукаючи українські книжки. Бюхерхаллен Гамбург найняв колегу, що розмовляє

українською, і почав розвивати українську колекцію, зосередившись спочатку на дитячих книжках та розширюючи колекцію протягом наступних місяців" (Німеччина-Г-01)

"Наша бібліотека збирає книжки різними мовами. Книги іншими мовами, ніж латвійська та російська мова, часто дарують. Через початок війни Росії в Україні наша бібліотека почала приділяти більше уваги колекції книг українською, більшість із них надходять як пожертви та/або походять із Латвійської національної бібліотеки" (Латвія-Є-01)

Більшість опитаних ініціатив, установ та організацій діяли **реактивно**, спираючись при прийнятті рішення про створення на раптове збільшення кількості україн_ок у населених пунктах, а також у відповідь на запити і потреби українських біжен_ок і переміщених людей.

3. Зміст полиць і джерела надходження літератури

3.1 Кількість книжок на українських книжкових полицях

Ми запропонували респондент_кам подати інформацію про приблизну кількість книжок, що містяться на їхніх українських книжкових полицях. Загальна кількість книжок у 77 опитаних ініціатив складає **24 287 одиниць**. Найбільша кількість книжок (11 503 од.) зберігається на полицях при бібліотеках. Друга за обсягами частина книжок (6 780 од.) зібрана на полицях при громадських, благодійних організаціях та фондах. Мінімальна кількість книжок — **8 одиниць**, — міститься на полиці в освітньому закладі, при одній з іноземних шкіл (Латвія-М-01). Найбільша кількість — **5000 книжок** — зібрана при одному з українських національних об'єднань в Канаді.

Питання: "Скільки приблизно книжок містить ваша українська книжкова полиця?"

Заклад, при якому існує полиця / Кількість книжок	Всього	Мінімум	Максимум	Медіана
Бібліотека	11503	13	1700	100
Громадська, благодійна організація, фонд, спілка	6780	40	120	250
Інформаційний простір, центр для біжен_ок та переселен_ок	3370	20	5000	300
Освітній заклад, простір	2300	39	39	262.5
Видавничий дім	160	70	3000	80
Посольство, офіційне представництво України в країні	100	35	35	100
Заклад культури, мистецький простір, музей, галерея	39	8	1217	39
Книгарня, коворкінг	35	100	100	35

Медіанні показники кількості книжок в українських книжкових полицях коливаються **від 50 до 200 одиниць** на полицю, залежно від характеру закладу, при якому створено ініціативу.

3.2 Типи літератури на полицях. Каталогізація

У колекціях і фондах 77 опитаних ініціатив переважає й відчутно випереджає за обсягами **Дитяча література** (30 %). Помітно представлені також **Художня** (17 %) та **Підліткова** (14 %) літератури. Найменшу частку з видів літератури, що представлені на полицях, складає **Поезія** (2 %).

Питання: “Яка література переважно міститься на вашій книжковій полиці?”

Вид літератури / Кількість	% від заг. к-сті
Дитяча література	30.42%
Художня література	17.08%
Підліткова література	14.17%
Словники, енциклопедії	7.92%
Науково-популярна література	7.92%
Навчальна література	6.25%
Візуальна книга	5.00%
Наукова література	3.33%
Довідкова література	3.33%
Релігійна література	2.92%
Поезія	1.67%
Всього	100.00%

Найширше вибір літератури представлений на українських полицях **Бібліотек**. Широкий вибір літератури за типами також наявний на українських книжкових полицях, що були засновані при **Освітніх закладах** і просторах та при **Громадських, благодійних фондах і організаціях**.

Тип закладу, при якому існує полиця / Види літератури	Дит. літ-ра	Худ. літ-ра	Підл. літ-ра	Н-поп літ-ра	Словн ., енци.	Навч. літ-ра	Віз. книга	Наук. літ-ра	Дов. літ-ра	Рел. літ-ра	Поезія
Бібліотека	54	30	21	13	13	9	7	5	4	5	1
Освітній заклад, простір	6	5	4	3	4	1	2	2	1	1	1
Громадська, благодійна організація, фонд, спілка	6	3	5	1	1	3	2		3	1	2
Інформаційний простір, центр для біжен_ок	3	2	3	2	1	2					

Близько **70 % опитаних**, навіть якщо вони не є бібліотекою та не мають потрібних програм і навичок, **роблять спроби каталогізувати** свої книжкові фонди і колекції.

Серед **інструментів**, які використовуються респондент_ками для каталогізації, фігурують як **широкодоступні цифрові програми**, як-от документи Excel, PDF-каталог, таблиці Google, онлайн-списки, журнали реєстрації відвідувачів і реєстри з розбивкою літератури за віковими категоріями. Так і більш галузевий **бібліотечний інструментарій**. Зокрема респондент_ки називають: систему Marc 21 (Польща-В-01), Каталог національної бібліотеки країни (Латвія-В-01), безкоштовний сайт Live Lib (Фінляндія-Г-01), ресурс для каталогізації Libraga (Нідерланди-А-02). Згадується також каталогізація за ISBN та використання української віртуальної клавіатури для внесення літератури в каталог.

Серед **найбільших потреб**, що виникають при каталогізації літератури, респондент_ки згадують необхідність звернення по допомогу до носіїв української мови (вони *“можуть прочитати написані кирилицею дані книжки”*). Говорять також про потребу в уніфіковано поданій на українських книжках транслітерації латиницею.

3.3 Джерела надходження літератури

Найчастіше серед джерел надходження літератури для українських книжкових полиць респондент_ки зазначають **українські державні інституції** (21 %). Опитаними згадується низка програм, спрямованих на поповнення літературою книжкових ініціатив за кордоном. Зокрема, започаткований Держкомтелерадіо спільно з Офісом Президента України та МКІП України проєкт «Українським дітям – українську книгу!», а також проєкт «Книжки без кордонів», що реалізується під патронатом першої леді Олени Зеленської спільно з МКІП і МЗС. Трохи рідше згадують отримання книжок від **приватних осіб** (20,6 %) та від **інституцій/організацій в країнах** розташування полиці (20,6 %).

Питання: *“Звідки ви переважно отримуєте літературу для наповнення полиці?”*

Джерело надходження літератури / Частотність згадування	% від заг. к-сті
від українських державних інституцій	21.33%
від приватних осіб	20.67%
від інституцій, організацій у вашій країні	20.67%
від ініціативних груп	13.33%
від українських видавництв	12.67%
від українських організацій	11.33%
Всього	100.00%

Майже усі типи закладів, при яких існують полиці, отримують книжки від **приватних осіб та українських видавництв**. Найширший перелік джерел надходження літератури спостерігається у **Бібліотек, Громадських і благодійних організацій та в Освітніх закладів/просторів**.

Тип закладу, при якому існує полиця / Джерело літератури	від укр. держ. інст.	від інст. у країні	від прив. осіб	від ініц. груп	від укр. вид-цтв	від укр. орг-цій
Бібліотека	26	25	17	13	11	9
Громадська, благодійна орг-ція	3	3	6	3	3	5
Освітній заклад, простір	1	2	4	3	1	2
Інформаційний центр для біжен_ок	2	1	2		2	1
Видавничий дім				1	1	
Заклад культури, мистецький простір, музей, галерея			1			
Посольство, офіційне представництво України			1			
Книгарня, коворкінг					1	
Всього	32	31	31	20	19	17

3.4 Основні перешкоди в отриманні української книги

Одною з гіпотез нашого дослідження було припущення, що ініціативи, які створюють українські книжкові полиці, часто стикаються з перешкодами в отриманні української книги. Ми запитали в ініціатив, як часто вони стикаються з такими перепонами. **Переважає більшість** респондент_ок (41,5 %) **ніколи** не стикалася з перешкодами в отриманні української книги. **Часто** стикаються 16,8 %. І найменша кількість, 3,9 % опитаних, говорять про те, що стикаються з перешкодами в отриманні української книги **завжди**.

Питання: "Як часто ви стикалися з перешкодами в отриманні української книги?"

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто	Завжди
41.56%	11.69%	25.97%	16.88%	3.90%

Найрідше стикаються з перешкодами в отриманні української книги для полиць **Бібліотеки** і локальні **Видавництва**, що мають налагоджені канали взаємодії із закордонними книжковими ринками.

Тип закладу, при якому існує полиця / Як часто стикаються з перешкодами	Ніколи	Рідко	Іноді	Часто	Завжди
Бібліотека	48.21%	8.93%	26.79%	14.29%	1.79%
Видавничий дім	50.00%	50.00%			
Посольство, офіційне предст-во України		100.00%			
Інформаційний центр для біжен_ок	33.33%		33.33%	33.33%	
Освітній заклад, простір	33.33%		33.33%	33.33%	
Громадська, благодійна організація	14.29%	28.57%	28.57%	14.29%	14.29%
Книгарня, коворкінг				100.00%	
Заклад культури, мистецький простір					100.00%
Всього	41.56%	11.69%	25.97%	16.88%	3.90%

Основними перешкодами в отриманні української книги респондент_ки називають **“брак коштів”** (21 %), **“брак людей”** в команді, які би фокусно займались поповненням полиці (20 %), **“логістичні перешкоди”** (18 % опитаних). Найрідше серед перешкод згадується брак інформації, де можна отримати літературу.

Питання: *“Якими з вашого досвіду є основні перешкоди в отриманні української книги?”*

Види перешкод / Частотність згадування	% від заг. к-сті
брак коштів	21.37%
брак людей, що займалися б цим питанням	20.61%
логістичні перешкоди	18.32%
брак потрібних книжок на ринку чи у видавництвах	14.50%
брак часу для роботи над цим питанням	13.74%
брак інформації про те, де їх можна отримати	11.45%
Всього	100.00%

“Брак коштів” найбільше відчують як перешкоду для отримання книжок ініціативи, що були створені при **інформаційних центрах** для біжен_ок і переміщених людей. Найменше — бібліотеки. Для останніх натомість найбільшою перешкодою є **“брак людей”**, які б займались питаннями отримання літератури.

Тип закладу, при якому існує полиця / Види перешкод	брак коштів	брак людей	логістика	брак потр. книжок на ринку	брак часу	брак інфо, де отримати
Інформаційний центр для біжен_ок	100.00%					
Освітній заклад, простір	37.50%	12.50%	12.50%		25.00%	12.50%
Громадська, благодійна організація	33.33%		33.33%		33.33%	
Заклад культури, мистецький простір	33.33%	33.33%			33.33%	
Книгарня, коворкінг	26.67%	6.67%	20.00%	13.33%	13.33%	20.00%
Посольство, офіційне представництво України	21.43%	21.43%	21.43%	7.14%	21.43%	7.14%
Бібліотека	18.07%	25.30%	16.87%	19.28%	9.64%	10.84%
Видавничий дім			50.00%			50.00%
Всього	21.71%	20.93%	17.83%	14.73%	13.18%	11.63%

4. Фінансування і ресурсні спроможності

4.1 Джерела фінансування

Найпоширенішим джерелом фінансування опитаних українських книжкових полиць (39 %) є **інвестиції власних коштів** організації, інституції, закладу в ініціативу. Другою за частотністю згадування є фінансова підтримка **українських державних програм** (26 %). Найрідше як джерело фінансування у відповідях респондент_ок фігурують світові грантові програми.

Питання: "Звідки ваша ініціатива фінансується?"

Джерело фінансування / Частотність згадування	% від заг. к-сті
в ініціативу інвестує ваша організація/інституція/бібліотека/заклад/ініціатива	38.94%
українські державні програми	25.66%
приватні інвестиції особи чи групи осіб	19.47%
волонтерські збори коштів	10.62%
світові грантові програми	5.31%
Всього	100.00%

Власні інвестиції як єдине джерело фінансування полиці фігурує у відповідях ініціатив, що існують при **Посольствах** та **Книгарнях**. Найбільшим джерелом грошових ресурсів для полиць власні кошти є й для опитаних **Бібліотек**.

Тип закладу, при якому існує полиця / Джерело фінансування	ваша організація	укр. держ. програми	приватні інвестиції	ВОЛОНТ. збори коштів	світові гранти
Посольство, офіційне представництво	100.00%				
Книгарня, коворкінг	100.00%				
Освітній заклад, простір	50.00%	12.50%	37.50%		
Видавничий дім	50.00%		50.00%		
Громадська, благодійна організація	46.67%	13.33%	20.00%	20.00%	
Бібліотека	37.50%	30.00%	15.00%	11.25%	6.25%
Інформаційний центр для біжен_ок		40.00%	40.00%		20.00%
Заклад культури, мистецький простір			100.00%		
Всього	38.94%	25.66%	19.47%	10.62%	5.31%

Найширший перелік джерел фінансування ініціатив зі створення українських книжкових полиць представлено в опитаних **Бібліотек та Громадських, Благодійних організацій і фондів. Єдине джерело фінансування мають опитані ініціативи, що засновані при **Посольствах і Книгарнях (власні кошти)**, а також при **Зкладах культури**, мистецьких просторах (*приватні інвестиції*).**

4.2 Можливість самостійно закуповувати українські книжки

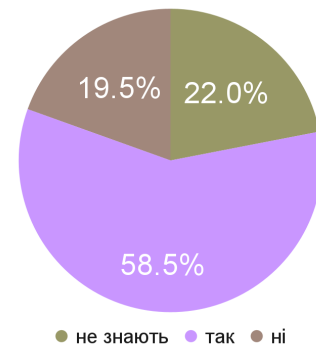
Переважна більшість (62 %) мають можливість самостійно закуповувати книжки для полиці. Однозначно ствердно (100 %) про наявність такої можливості говорять ініціативи, засновані при приватних бізнесах (видавництва, книгарні) і культурних, мистецьких просторах. Про 100 % відсутність такої можливості говорять ініціативи при Посольствах та Інформаційних центрах для біжен_ок.

Питання: "Чи ви маєте можливість самостійно закуповувати українські книжки для полиці?"

Тип закладу, при якому існує полиця / Можливість самостійно закуповувати книжки	Так	Ні
Видавничий дім	100.00%	
Книгарня, коворкінг	100.00%	
Заклад культури, мистецький простір	100.00%	
Громадська, благодійна організація, фонд, спілка	71.43%	28.57%
Бібліотека	66.07%	33.93%
Освітній заклад, простір	33.33%	66.67%
Інформаційний центр для біжен_ок і переселен_ок		100.00%
Посольство, офіційне представництво України в країні		100.00%
Всього	62.34%	37.66%

4.3 Планування бюджету для поповнення книжкового асортименту полиці

Більш ніж половина опитаних ініціатив (58 %) в період проведення опитування вже **планували бюджет** на закупівлі для поповнення книжкового асортименту полиці на 2023 рік. 22 % зазначають, що не мають можливості чи не планують бюджет на 2023 рік. Поки не знають (контекст, обставини, не мають рішення), чи буде бюджет на 2023 рік — 19,5 % опитаних ініціатив.

Формують плани бюджету на 2023 рік **100 %** опитаних **громадських, благодійних організацій** і фондів, а також більшість опитаних освітніх закладів/просторів (60 %), та бібліотек (58 %). Не планують бюджету на поповнення українських книжкових полиць 100 % опитаних ініціатив, що існують при посольствах.

Тип закладу, при якому існує полиця / Чи планують бюджет на 2023	Так	Не знають	Ні
Громадська, благодійна організація, фонд	100.00%		
Освітній заклад, простір	60.00%	20.00%	20.00%
Бібліотека	57.69%	23.08%	19.23%
Інформаційний центр для біжен_ок	50.00%		50.00%
Книгарня, коворкінг		100.00%	
Заклад культури, мистецький простір		100.00%	
Посольство, офіційне представництво України			100.00%
Всього	58.54%	21.95%	19.51%

22 % респондент_ок також поділилися інформацією про приблизні суми бюджету на поповнення книжкового асортименту полиці на 2023 рік. Близько 60 % тих, хто надав таку інформацію, є ініціативами, що засновані при бібліотеках.

Питання: "Чи ви плануєте бюджет на закупівлі для поповнення книжкового асортименту полиці на 2023 рік? Якщо так, то про яку приблизно суму йдеться?"

Тип закладу, при якому існує полиця / Бюджет на 2023 в €	Всього	Min	Max	Середнє на полицю	Медіана
Бібліотека	42400	200	20000	3854.5	2000
Громадська, благодійна організація, фонд	31750	200	20000	5291.6	650
Інформаційний простір, центр для біжен_ок	3500	1500	2000	1750	1750
Освітній заклад, простір	1600	600	1000	800	800

Найвищий медіанний показник сум бюджету, що плануються для поповнення книжкового асортименту полиць, представлений в ініціатив, що засновані при бібліотеках, і складає 2 000 євро. Найнижчий складає 650 євро і базується на інформації, отриманій від громадських, благодійних організацій і фондів. У цих само типів закладів представлений і найширший діапазон сум планованого бюджету: від 200 євро (мінімальний з усіх наданих показників) до 20 000 євро (максимальний з наданих показників).

5. Робота з аудиторіями

5.1 Аудиторії, для яких працюють опитані ініціативи

Більшість опитаних ініціатив (45 %) зазначають, що їхня книжкова полиця розрахована на **дитячу аудиторію**. Найменша частка полиць (12 %) орієнтована на людей похилого віку.

Питання: "На яку аудиторію найперше розрахована ваша книжкова полиця"

Вид аудиторії / Частотність згадування	% від заг. к-сті
діти	44.81%
дорослі	27.27%
підлітки	16.23%
люди похилого віку	11.69%
Всього	100.00%

Інформаційні центри для біжен_ок, бібліотеки, а також громадські чи благодійні фонди і організації зазначають, що їхня книжкова полиця розрахована на **усі** зазначені **види аудиторій**: дітей, дорослих, підлітків та людей похилого віку.

Тип закладу, при якому існує полиця / Вид аудиторії	діти	дорослі	підлітки	люди похилого віку
Видавничий дім	100.00%			
Заклад культури, мистецький простір	100.00%			
Книгарня, коворкінг	50.00%		50.00%	
Інформаційний центр для біжен_ок	42.86%	14.29%	28.57%	14.29%
Бібліотека	45.37%	27.78%	13.89%	12.96%
Освітній заклад, простір	42.86%	28.57%	28.57%	
Громадська, благодійна організація	36.84%	31.58%	15.79%	15.79%
Посольство, офіційне предст-во України		100.00%		
Всього	44.81%	27.27%	16.23%	11.69%

Виключно на **дитячій аудиторії** (100 %) сфокусувалися опитані ініціативи, що існують при видавництвах та закладах культури, мистецьких просторах. На **аудиторію дорослих** розраховані книжкові полиці опитаних ініціатив, що засновані при посольствах та офіційних представництвах України (100 %).

5.2 Інформування аудиторії про наявність українських книжок

Відповіді респондент_ок на питання *“Як ви інформуєте україн_ок про те, що у вашій організації/ бібліотеці/ центрі є українські книжки?”* умовно можна розподілити на три блоки:

1. Опис партнерів, за допомоги і у співпраці з якими респондент_ки доносять потрібну інформацію до аудиторії;
2. Опис інструментарію, яким користуються (онлайн і оффлайн);
3. Зазначення про потребу мати в команді людей відповідної кваліфікації.

Партнерство і співпраця

35 % опитаних, говорячи про інформування аудиторії, подають переліки партнерів, які допомагають доносити інформацію до української аудиторії. Серед них:

- урядові організації;
- посольства і офіційні представництва України в країні;
- українські організації та культурні центри;
- інформаційні центри і центри для біжен_ок;
- локальні організації, що працюють з переміщеними людьми;
- українські організації та інституції, що працюють з переселенцями;
- локації, де проходять українські культурні заходи;
- освітні заклади та ініціативи.

26 % з тих, хто зазначає корисність партнерств, наголошують на ефективності взаємодії з освітніми закладами та ініціативами: суботніми й іноземними школами, мовними та інтеграційними курсами.

Інструменти інформування

Близько 90 % респондент_ок говорять про використання онлайн-ових чи оффлайн-ових інструментів і каналів для комунікації.

Найпоширенішими з наведених **онлайн-ових каналів** та інструментів є: інформування у **соціальних мережах** (Facebook, Instagram, Telegram), а також розміщення інформації про полицю на **сайтах** релевантних організацій, посольств та бібліотек.

Серед найчастіше згадуваних **оффлайнових інструментів: персональна комунікація** (передача інформації через особисті знайомства, при реєстрації, на заходах тощо), а також **друк поліграфічних матеріалів** (плакати, банери, роздаткові флаєри, листівки, списки літератури).

Онлайн інстр., канал / Част. згадування	% від заг. к-сті
соціальні мережі	45.95%
сайт	44.59%
електронний каталог	2.70%
щомісячні розсилки	1.35%
чат для українців	1.35%
онлайн-група	1.35%
блог на сайті	1.35%
email	1.35%
Всього	100.00%

Оффлайн інстр., канал / Част. згадування	% від заг. к-сті
персональна комунікація	60.61%
друковані матеріали	18.18%
події	6.06%
помітне оформлення	3.03%
реклама на локаціях	3.03%
продуманий добір локації	3.03%
локальна газета	3.03%
дошки оголошень	3.03%
Всього	100.00%

Примітка: окремий блок наданих респондент_ками порад з Комунікації та Роботи з аудиторіями міститься також в Пораднику, що був підготований в рамках проекту Ukrainian Bookshelves Worldwide.

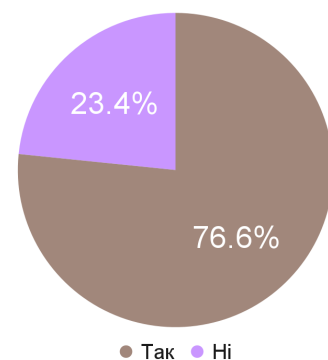
Експертиза в команді

Троє з респондент_ок окремо відзначали необхідність наявності в команді людини або комунікаційного відділу, який буде фахово займатися питанням інформування визначеної аудиторії. Згадувалась також потреба в команді людини, що володіє українською мовою.

5.3 Заходи для українських біжен_ок і переміщених осіб

На питання “Чи ви проводите заходи, що фокусно спрямовані на українських біжен_ок і переміщених осіб?” ствердно відповіли 77 % респондент_ок.

Не проводять таких заходів 100 % опитаних ініціатив, що були створені при **посольствах** і офіційних представництвах України в країні. Більшість інших організацій, закладів та ініціатив зазначають, що організують заходи, які фокусно спрямовані на біжен_ок та переміщених людей.

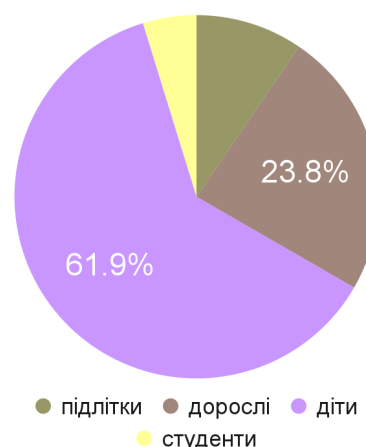

● Так ● Ні

Тип закладу, при якому існує полиця / Чи проводять заходи, що спрямовані на біжен_ок	Так	Ні
Громадська, благодійна організація, фонд, спілка	100.00%	
Заклад культури, мистецький простір, музей, галерея	100.00%	
Інформаційний центр для біжен_ок та переселен_ок	100.00%	
Книгарня, коворкінг	100.00%	
Освітній заклад, простір	83.33%	16.67%
Бібліотека	73.21%	26.79%
Видавничий дім	50.00%	50.00%
Посольство, офіційне представництво України в країні		100.00%
Всього	76.62%	23.38%

Респондент_ки мали можливість надати перелік подій і заходів, які вони проводять для біжен_ок і вимушено переміщених людей. **62 %** з названих активностей орієнтовані на **дитячу аудиторію**.

Найчастіше (27 %) опитаними ініціативами згадується організація **мовних курсів** (англійська, нідерландська, чеська, румунська, італійська, литовська, німецька мови). Серед близьких за освітньою метою активностей фігурують також: мовне кафе, розмовні клуби, розмовні групи.

Зазначені респондент_ками активності можна умовно розподілити на **чотири категорії**:

1. Культурно-мистецькі заходи й ініціативи;
2. Дозвілля;
3. Освітні ініціативи (“Мистецька освіта”, “Мова та інші дисципліни”);
4. Допомога і волонтерські ініціативи.

Культурно-мистецькі заходи та ініціативи

- читання;
- презентації книжок;
- поетичні вечори;
- зустрічі з авторами;
- літературно-музичні вечори;
- книжкові клуби;
- дискусії;
- театр;
- кінопокази українською;

- виставки зображального мистецтва;
- тематичні фотовиставки;
- концерти;
- співи колядок та інших пісень;
- тематичні вечори про культуру та історію;
- щомісячні бібліотечні зустрічі для української спільноти;
- стенди з книжками українською.

Дозвілля

- дитячі табори;
- події з нагоди відкриття полиць;
- екскурсії по бібліотеці;
- екскурсії містом;
- жіночий клуб;
- ігрові післяобідні;
- гра в шахи;
- гра в футбол;
- гра в дитячі розвивальні ігри;
- сімейні ігри Playful family event;
- розважальні заходи для дітей;
- українські вечори;
- організація свят (Різдво, Св. Миколая, День Сім'ї тощо);
- міжкультурний клуб для дітей.

Освітні ініціативи

Мистецька освіта

- майстер-класи (з малювання, вишивки, виготовлення колажів, ляльок-мотанок);
- воркшопи (малювання, ремісництво) для дітей і дорослих;
- музичні заняття;
- курси акторського мистецтва;
- арт-курси для українських підлітків;
- лекції про мистецтво, музику, культуру.

Мова та інші дисципліни

- суботні школи для дітей;
- мовне кафе;
- мовні курси;
- розмовні клуби і групи;
- репетиторство для школярів;
- освітні заходи для дітей і сімей.

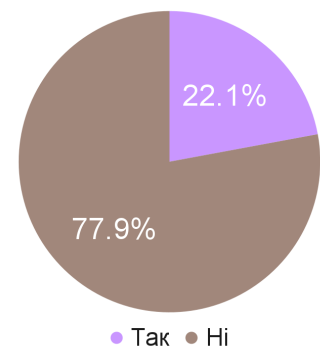
Допомога і волонтерські ініціативи

- інформаційні сесії;

- інформаційні послуги;
- переклади інформаційних й освітніх матеріалів;
- благодійні акції для біжен_ок;
- збір та передача книжок, підручників й інших навчальних матеріалів;
- заходи на підтримку України;
- юридична підтримка;
- психологічна допомога;
- групи психологічної підтримки;
- групи адаптації;
- арт-терапія.

5.4 Кого з українських автор_ок хотіли б запросити ініціативи

В продовження розмови проведення заходів ми запитали: *“Чи ви маєте бюджет для запрошення на ваші заходи українських автор_ок?”*. **78 %** респондент_ок відповіли, що **бюджету на це не мають**.

Разом з тим, ми запросили подати імена українських авторів і авторок, яких вони хотіли б запросити, якби мали таку можливість.

Серед відповідей респондент_ок найчастіше згадуються:

Сергій Жадан (15 %), **Оксана Забужко** (9 %) і **Андрій Любка** (5 %). Більше одного разу фігурують імена: Андрухович Юрій, Ананьєв Валерій, Була Оксана, Єгорушкина Катерина, Курков Андрій.

Згадуються також (за алфавітом): Андрусяк Іван, Андрухович Софія, Асєєв Станіслав, Бабкіна Катерина, Безкоровайний Кирило, Белорусець Євгенія, В'ятрович Володимир, Вздульська Валентина, Вілар Симона, Гербіш Надійка, Дерманський Олександр, Дочинець Мирослав, Калитко Катерина, Карпа Ірена, Карп'юк Василь, Качан Анатолій, Коротко Олександр, Кузьменко Дмитро, Луцєвська Оксана, Малкович Іван, Міхаліцина Катерина, Окопна Тетяна, Орлова Олександра, Попський Ростислав, Прохасько Тарас, Сем'янків Андрій, Сливинський Остап, Сливка Юлія, Старченко Наталя, Стус Тетяна, Супрун Уляна, Ткачук Галина, Хома Анна, Цілик Ірина, Чекменьов Олександр, Чапай Артем, Чех Артем, Щерба Наталія.

6. Виклики і потреби

6.1 Виклики, з якими стикаються українські книжкові полиці

Описуючи **виклики**, з якими стикаються ті, хто створюють й забезпечують стале існування українських книжкових полиць, респондент_ки згадують перешкоди, які умовно можна розподілити на **сім категорій**: Фінанси; Логістика; Наповнення, зміст полиць; Аудиторія, комунікація; Команда; Локація, оснащення; Бібліотечні виклики.

Категорія виклику / Частотність згадування	% від заг. к-сті
Фінанси	18 %
Логістика	18 %
Наповнення, зміст полиць	15,6 %
Аудиторія, комунікація	14,3 %
Команда	11,7 %
Локація, оснащення	8 %
Бібліотечні виклики	6,5 %

Найчастіше опитаними ініціативами згадувався як виклик **брак коштів** (18 %) та складнощі, пов'язані з **логістикою** (18 %), доставленням української літератури. Найрідшими за частотністю згадування стали виклики, пов'язані з **браком часу**, нестачею **сил і енергії** та **війна**.

Фінанси

18 % респондент_ок говорять про обмеженість у фінансових ресурсах:

- *“Відсутність фінансування” (Кіпр-Н-01)*
- *“Брак коштів для книжкових полиць” (Іспанія-Б-01)*
- *“потреба зростає, а гроші є лімітовані, тому ми не можемо закуповувати більше книг” (Німеччина-Б-02)*
- *“Не було можливості виплатити зарплату бібліотекарю” (Іспанія-Б-01)*
- *“Відсутність коштів на друк” (Молдова-К-01)*
- *“У нас не було коштів навіть на таксі по місту, тому просили завжди знайомих” (Німеччина-М-02)*

Логістика

Тотожна кількість (18 %) респондент_ок говорять про виклики, пов'язані з логістикою, доставленням і розмитненням українських книжок для полиці:

- *“Найбільшими викликами були логістика та митниця” (Німеччина-Є-01)*
- *“Було багато логістичних проблем” (Німеччина-Га-01)*
- *“Складна логістика доставлення українських книг на острів.” (Кіпр-Н-01)*

- *“Купляючи книги в українських видавців, ми стикаємося з проблемами логістики та фінансового врегулювання” (Литва-Кл-01)*

Наповнення, зміст полиць

Серед викликів, пов'язаних із наповненням українських книжкових полиць, респондент_ки згадують:

- *“Брак книжок” (Литва-Ш-01)*
- *“Мати достатньо хороших книг” (Чехія-П-02)*
- *“Ми мусили швидко переглянути книги, які ми вже мали у фондах — ми хотіли запропонувати найкращі книги для дітей.” (Литва-В-01)*
- *“Нам бракує літератури для підлітків” (Чехія-У-01)*
- *“Усі бібліотеки Європи намагалися поповнити свої бібліотечні колекції одночасно. Було складно мати широкий вибір книжок для читачів на початку” (Чехія-У-01)*
- *“Складно знаходити книжки для полиці” (Іспанія-В-01)*

Аудиторія, комунікація

Посутню частку (14,3 %) серед згаданих респондент_ками складають виклики, пов'язані з комунікацією і залученням аудиторії:

- *“Спілкування, мовний бар'єр” (Німеччина-Л-01)*
- *“Відсутність великої кількості українців у регіоні” (Литва-П-01)*
- *“Залучення української аудиторії” (Латвія-Р-01)*
- *“Повідомити читачів про наявні книги” (Литва-К-01)*
- *“Іноді проблема в комунікації наявності книжок. Хочеться, щоб якомога більше людей знали про це” (Словаччина-Б-01)*
- *“Переконати українську спільноту, що їм буде корисно прийти до чеської бібліотеки” (Чехія-Гради-01)*

Команда

Говорячи про виклики, пов'язані з роботою команди, респондент_ки уточнюють:

- *“Нестача людського ресурсу” (Греція-А-01)*
- *“Бракує людей, які б працювали з нашою інституцією в рамках проєкту” (Канада-М-01)*
- *“У нас не було людей, які б могли читати українською мовою” (Литва-В-01)*
- *“Працівникам, що не знають української мови, важко реєструвати книжки” (Литва-Й-01)*
- *“Основна проблема — це людські ресурси. Волонтери та представники посольства швидко мобілізувались для створення бібліотеки, але потрібна людина, яка б підтримувала, розвивала, каталогізувала та спілкувалася з відвідувачами, принаймні неповний робочий день” (Франція-П-01)*
- *“Наша ініціатива робиться волонтерами. Тож іноді щоб каталогізувати нові книги потрібно більше часу” (Нідерланди-А-02)*

Локація, оснащення

Ще одна зі згаданих категорій викликів стосується пошуку локації для книжкової полиці та її оснащення:

- “Знайти місце для бібліотеки” (Італія-М-01)
- “Пошук приміщення” (Португалія-Л-01)
- “Найбільшою проблемою були власне німецькі бібліотеки, котрі не хотіли і досі не хочуть брати книги від нас” (Німеччина-Б-02)
- “Основна проблема — переконати французькі установи у необхідності мати українські книги та дати нам місце та час для наших зустрічей” (Франція-А-01)
- “Не було книжкових полиць, інших меблів” (Іспанія-Б-01)

Бібліотечні виклики

Близько 7 % респондент_ок говорять про виклики, пов’язані зі специфікою роботи з упорядкування та обліку книжок (експертиза, інструментарій, каталогізація тощо):

- “Каталогізувати книжки” (Бельгія-Бр-01)
- “Кирилиця у книжках не дозволяє додавати їх до бази даних бібліотеки” (Бельгія-Ба-01)
- “виникла проблема з тим, щоб зробити бібліографічні описи книг українською мовою” (Латвія-М-01)
- “Дуже повільна система роботи в бібліотеці” (Німеччина-Тр-01)
- “Ми шукаємо більш перформативного та бібліотечного цифрового інструменту” (Франція-П-01)

6.2 Найбільші потреби ініціатив

Окреме питання, яке ми поставили респондент_кам, стосувалось **актуальних потреб ініціатив**, які створили українські книжкові полиці (Питання: “Якими є ваші найбільші потреби нині?”).

Категорія потреби / Частотність згадування	% від заг. к-сті
Наповнення, зміст полиць	23,3 %
Фінанси	15,5 %
Аудиторія, комунікація	8 %
Команда	6,5 %
Джерела надходження книжок	5,1 %
Локація, оснащення	5,1 %
Партнерство	4 %
Ініціативи, проекти	4 %

Отримані відповіді можна умовно розподілити на **вісім категорій**:

1. Наповнення, зміст полиць
2. Фінанси
3. Аудиторія, комунікація
4. Команда
5. Джерела надходження книжок
6. Локація, оснащення
7. Партнерство
8. Ініціативи, проєкти.

Найбільша частка респондент_ок (23,3 %) говорить про **брак літератури**, потребу в якісному та кількісному наповненні полиць. **Найрідше** згадуваними стали потреби в додатковому **часі** (2 згадування), а також в **перекладі інформації для українців українською** (1 згадування).

Наповнення, зміст полиць

Майже чверть, 23,3 % опитаних, говорять про потребу в книжках (за кількістю, жанрами, мовами, актуальністю, за віковими категоріями):

- *“Хотілося б ще дорослої літератури на полиці” (Греція-А-01)*
- *“Нові цікаві книги українських авторів” (Австрія-Г-01)*
- *“Поповнення нашої маленької української бібліотеки” (Угорщина-Б-01)*
- *“Отримати бажану художню літературу для дорослих” (Чехія-П-01)*
- *“Більше художньої літератури” (Чехія-Ч-01)*
- *“Більше книг українською мовою” (Латвія-М-01)*
- *“Більше українських книг англійською мовою (для дорослих та для дітей)” (Південна Корея-С-01)*
- *“Ми хотіли б періодично поповнювати фонд” (Литва-Й-01)*

Фінанси

Другою за згадуваністю респондент_ками (15,5 %) є потреба в фінансових ресурсах:

- *“Ресурси для оплати праці бібліотекаря” (Франція-П-01)*
- *“Фінансування нашої освітньої діяльності” (Угорщина-Б-01)*
- *“Мати стабільні інвестиції для можливості мати більшу кількість книг” (Литва-В-02)*
- *“Бюджет на придбання книг” (Німеччина-М-01)*
- *“Ресурси для поповнення та розвитку колекції” (Канада-О-01)*
- *“Кошти. Бюджет нашої невеликої бібліотеки не дозволяє нам робити великі ініціативи” (Латвія-В-01)*

Аудиторія, комунікація

Ще одна категорія потреб, про які говорять респондент_ки, стосується роботи з аудиторією та її залучення:

- *“У нас не багато українців” (Литва-П-01)*

- *“Більша кількість відвідувачів” (Латвія-Р-01)*
- *“Залучення української аудиторії” (Латвія-Р-03)*
- *“Люди, які хочуть читати українською мовою.” (Латвія-Л-01)*
- *“Відвідуваність, видимість локації” (Італія-М-01)*
- *“Зараз нам потрібна допомога в просуванні нашої діяльності для українців” (Чехія-Л-01)*

Команда

Серед потреб, так само як і серед згадуваних опитаними викликами, присутня категорія, пов'язана з експертизою і браком людей в команді:

- *“...українські перекладачі для подій, волонтери, що володіють українською мовою” (Литва-М-01)*
- *“відповідальні люди.” (Фінляндія-Г-01)*
- *“Брак людей. Власне, я єдина людина, яка справді зацікавлена в просуванні цієї ідеї, і у мене не багато часу, щоб займатися промоцією читання, і робити це професійно” (Франція-А-01)*
- *“Нам потрібен колега, який може читати українську кирилицю” (Чехія-П-01)*

Джерела надходження книжок

Як одну з потреб респондент_ки вказують збільшення джерел надходження і доступність якісних книжок на ринку:

- *“Ми шукаємо нове джерело надходження книг” (Литва-К-01)*
- *“Можливість придбання книг на відкритому ринку” (Німеччина-Л-02)*
- *“Наявність на ринку якісних книжок від українських видавництв” (Німеччина-Б-02)*
- *“Ширша пропозиція українських книг на вибір” (Латвія-Й-01)*

Локація. Оснащення

Ініціативи, що вже створили книжкові полиці, згадують про свою обмеженість в обсягах, плани з розвитку, а також пошук для цього нових локацій:

- *“Нова полиця \ кімната \ місце” (Угорщина-Б-01)*
- *“Закінчується місце, де зберігати нові книжки)” (Нідерланди-А-02)*
- *“Локації для відкриття книжкових полиць в інших містах Кіпру, де живе велика кількість українців” (Кіпр-Н-01)*

Партнерство

Респондент_ки шукають нових співпраць та розвитку партнерств:

- *“Ми шукаємо більше бібліотек для того, щоб придбати для них українські дитячі книжки” (Німеччина-Є-01)*
- *“Я хотів би зробити більше, ніж мати книжкову полицю. Я сподіваюся, що у співпраці виникнуть нові літературні проєкти” (Чехія-П-02)*

- *“Було б чудово мати мережу бібліотек у Канаді, щоб ми могли обмінюватися інформацією, інструментами та підходами замість дублювання роботи” (Канада-М-01)*

Ініціативи, проєкти

Окремо респондент_ки говорять про потребу в плануванні й розширенні програмного наповнення при українських книжкових полицях:

- *“Ми хочемо запрошувати до нас авторів” (Угорщина-Б-01)*
- *“Ми хочемо мати можливість проводити більше ініціатив, пов'язаних з українською літературою, для дітей” (Литва-В-01)*
- *“Спланувати програму заходів на рік” (Німеччина-Тр-01)*

6.3 Інформація про українські книжки та український книжковий ринок, якої бракує

На питання про те, *“якої інформації про українські книжки та український книжковий ринок вам бракує, або ви потребуєте додатково?”*, респондент_ки згадують **потребу в інформації про:**

1. Рейтинги та каталоги популярних українських книжок (5 згадок):

- *“Потрібна інформація про рейтинги найпопулярніших книжок” (Іспанія-Б-01)*
- *“Які книги високо оцінені або нагороджені в Україні, за різними жанрами” (Латвія-Р-01)*
- *“Що видано і якими видавництвами” (Молдова-К-01)*

2. Українські видавництва (4 згадки):

- *“Нам потрібна додаткова інформація про українські видавництва” (Литва-М-01)*
- *“Інформація про авторитетних, надійних українських видавців, які пропонують якісні книги як за змістом, так і за формою” (Латвія-Р-03)*
- *“Було б чудово, якби ми могли отримати офіційний список українських видавництв, які все ще можуть продавати та надсилати книги” (Латвія-В-01)*
- *“хто з них згоден надавати книжки (безоплатно))” (Молдова-К-01)*

3. Українських авторів та авторок (4 згадки):

- *“не вистачає інформації про українських авторів та авторок” (Словаччина-Б-01)*
- *“Інформація про авторів” (Латвія-Р-01)*

- *“Хотілося б зрозуміти, як вийти на українських авторів. Організувати онлайн зустрічі. Можливо, запрошувати до нас у місто — щоб у людей була можливість поспілкуватись. І не лише з авторами, а й ілюстраторами” (Німеччина-Тр-01)*

4. **Державні, грантові програми та можливості** (3 згадки).

- *“Інформацію стосовно українських державних програм і ініціатив” (Фінляндія-Г-01)*
- *“У мене достатньо інформації про українську книгу. Я буду вдячний за те, щоб дізнатися більше про можливість розвинути цей напрямок, отримати державну підтримку” (Франція-А-01)*
- *“У нас достатньо інформації про книги, але нам потрібна додаткова інформація про можливості заповнити бібліотеку — гранти, інші ініціативи тощо” (Швейцарія-М-01)*

Поодиноким також згадувався брак інформації про стратегії для реалізації на практиці креативних книжкових ідей, а також про те, які ще організації готові прихистити чи створити у себе українську книжкову полицю.

7. Висновки

Завданням цього дослідження було виявити основні виклики і фактори, що ускладнюють діяльність українських книжкових полиць у світі. За його результатами можна зробити такі висновки.

Українські книжкові полиці засновуються та існують при різних типах організацій, закладів та ініціатив, тож **умови їхньої діяльності не є однорідними**. Вплив внутрішніх та зовнішніх викликів на спроможність до сталого існування української книжкової полиці різниться, залежно від наявності в ініціативи відповідних налагоджених **зв'язків із книжковою сферою** у різних країнах, а також від **фінансових та людських ресурсів** з необхідною експертизою.

Так більш інституціоналізовані державні і комунальні заклади (як-от бібліотеки та посольства), а також видавництва, що мають розвинені професійні книжкові зв'язки, рідко, або ніколи не стикаються із перешкодами в отриманні української літератури для полиць. Водночас менш інституційно розвинені ініціативи частіше стикаються з такими перешкодами.

Окремо варто згадати, що для більшості опитаних ініціатив, при якому б типі закладу вони не існували, відчутний вплив на можливість отримати актуальну українську літературу мало повномасштабне військове вторгнення Росії на

територію України. Низка ініціатив згадують труднощі у логістиці і **доставленні книжок** з України в перші місяці після 24 лютого 2022 року.

Так само важливим за згадками респондент_ок є питання **фінансової спроможності ініціативи** (для закупівлі літератури, оплати фахової роботи, друку поліграфічних матеріалів тощо). Й посутнім фактором тут постає спроможність організації, установи чи ініціативи інвестувати в проєкт власні ресурси, або ж розвинені у членів команди навички залучення коштів для української книжкової полиці з інших джерел.

Іншим викликом, про який говорять респондент_ки, є наявність в команді **кваліфікованих кадрів**. Потреба в експертизі для ініціатив при різних типах закладів є неоднорідною. Бібліотеки для коректної каталогізації потребують людей, що володіють українською. Водночас ініціативам, що не мають досвіду роботи з книжками, бракує “бібліотечних” компетенцій та відповідного інструментарію. Ще одним прикладом є потреба у фахових кадрах для роботи з залучення аудиторії. Ініціативи, що існують при бібліотеках, зазначають, що мають для цієї роботи відповідні відділи (відділ зв'язків з громадськістю, комунікаційний відділ), або окрему кваліфіковану особу, що працює над комунікацією з локальною українською спільнотою. Менш розвинені ініціативи такого ресурсу не мають.

Серед потреб ініціатив також фігурує **брак інформації про українські книжки та український книжковий ринок**. При доборі літератури для полиць помічними для респондент_ок є рейтинги та каталоги популярних українських книжок. Бракує інформації про “надійні” українські видавництва та сучасних українських авторів і авторок. Цінною опитані вважають й інформацію про державні і грантові програми та можливості, що допоможуть зміцнити і розвинути ініціативу.

Українські книжкові полиці потребують стабільних інвестицій, доступної якісної української літератури, а також експертизи в команді для добору книжок, їхньої каталогізації та роботи з українською аудиторією. Відповідні державні програми, розвиненість українського книжкового ринку та самих ініціатив, а також належне інформування про український літературний сектор спроможні полегшити діяльність й нівелювати низку викликів, що постають перед такими ініціативами.

Дослідження проведене в рамках проекту Ukrainian Bookshelves Worldwide, що реалізується **Читомо** (chytomo.com) спільно з **Українським літературним центром** (lincentr.in.ua) за підтримки Стабілізаційного фонду культури та освіти Федерального міністерства закордонних справ Німеччини та Goethe-Institut.

Партнери проекту: Український інститут книги, Українська бібліотечна асоціація, Німецька бібліотечна асоціація, Goethe-Institut в Україні, Міністерство закордонних справ України.